

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף צה

(בעמוד הקודם)

הגמרא הקשתה סתירה בין הברייתות האם הגזלנים מחזירים את הגזילה או לא.

והשתא דאמר רב נחמן: לאחר שרב נחמן ביאר שכל התקנה של רבי שהגלזנין שהחזירו אין מקבלים מהם - זה דוקא במקרה שהגזילה כבר לא קיימת בעולם שאז לא מחייבים את הגזלן לשלם. אבל אם הגזילה קיימת בעולם הוא חייב להחזיר אותה.

לפי זה יש לומר ששתי הברייתות מדברות לאחר התקנה של רבי, ואין סתירה. כי הבריתא הראשונה שאמר שאלו מקבלים מהם, מדברת בגזילה שאינה קיימת. ואילו הברייתא האחרונה שאמרה שהרועים והגבאים צריכים להחזיר, מדברת בגזילה קיימת. (כגון שהספך שגבו הגבאים קיים. ולגבי רועים מפרשים תוס' שהרועים גזלו את החלב והגיזה של הבהמות והגזילה עדיין קיימת בעולם).

קושיא: והא אבנט: הרי המעשה שבגללו תקנו חכמים בברייתא הראשונה שהגזלנים לא יחזירו את הגזילה, היה גם בגלל האבנט של האיש ההוא שאם הוא היה חוזר בתשובה הוא היה צריך להחזיר אותו. והרי האבנט קיים בעולם, ובכל אופן תקנו שהוא לא יחזיר אותו.

תירוץ: מאי אבנט: 'אבנט' לא הכוונה לאבנט עצמו שהוא לבש, אלא לכסף שממנו הוא קנה את האבנט, כי כל כספו של האיש היה מגזל.

קושיא: וכל היכא: האם כשהגזילה קיימת לא עשו רבנן תקנה לשבים? והרי תקנו רבנן שהגזול 'מריש' (= קורה גדולה) ובנה איתו בנין גדול, שהוא לא צריך להחזיר אותו אלא רק את דמיו.

תשובה: שאני התם: בגלל שיש שם הפסד גדול כי אם יחזיר את המריש יפול כל הבנין, החשיבו רבנן את המריש כאינו קיים. אבל חייבו אותו לשלם את דמיו כי באמת המריש קיים בתוך הבנין.

*

ת"ר הגוזל רחל וגזזה פרה וילדה: לדעת רבי מאיר משלם את הגזילה ואת כל מה שהשביחה. לדעת רבי יהודה מחזיר את הגזילה כמו שהיתה במצב שגזלה. ולכן מחזיר את הרחל במצבה העכשוי לאחר הלידה והגזיזה, ובנוסף משלם את דמי הצמר שהיה מחובר לרחל וכן את דמי ההעובר. אבל את השבח שהשביח הכבש שנולד והצמר שנגזז הוא לא צריך לשלם. לדעת רבי שמעון עליו לשלם את דמי הרחל המעוברת והטעונה צמר כשעת הגזילה. (להלן תתבאר המלוקת בין רבי שמעון לרבי יהודה).

איבעיא להו: לדעת רבי מאיר שהגנב מלשם את כל השבח. האם רבי מאיר סובר ששינוי לא קונה ולכן כל השבח שהשביחה הגזילה שייך לבעלים. או שהוא סובר ששינוי קונה, אבל לגבי גנב קנסו אותו חכמים שישלם את כל השבח כדי שלא יהנה מהגזילה.

למאי נפקא מינה: ההבדל בין שני הצדדים, במקרה שהגזילה הכחישה. אם הוא סובר ששינוי לא קונה אם כן גם כשהכחישה היא שיכת לבעלים והגנב מחזירה כמות שהיא. אבל אם הוא סובר ששינוי קונה וקנסו את הגנב, כאן הוא צריך לשלם את הגזילה כפי שוויה בשעת הגזילה (משום שהוא קנה אותה כשהיא כחשה והשתנתה).

ת"ש גזל בהמה והזקינה וכו': לדעת רבנן (= ת"ק) משלם כשעת הגזילה, לדעת רבי מאיר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. ומדייקת הגמרא - אבל בבהמה משלם כשעת הגזילה. מוכח שרבי מאיר סובר שינוי קונה ולכן בבהמה משלם כשעת הגזילה, והסיבה שבעבדים מחזיר לו כמות שהם בגלל שעבד נחשב כקרקע והדין הוא שקרקע אינה נגזלת. ומכיון שלרבי מאיר שינוי קונה, הסיבה שאם הגזילה השביחה משלם את השבח זה רק בגלל קנס.

דחיה: אמרי: רבי מאיר מדבר לרבנן ואומר להם - אני סובר ששינוי אינו קונה ואפילו בבהמה מחזיר אותה כמות שהיא. אבל אתם שסוברים ששינוי קונה, אמנם בבהמה עליו לשלם כשעת הגזילה, אבל בעבדים לפחות תודו לי שמחזירים כמות שהם משום שעבדים נחשבים כקרקעות. ומדוע אתם אומרים שגם בקרקע משלם כשעת הגזילה?

אמנם רבנן אומרים לו - אנחנו סוברים שעבדים אינם כקרקע אלא כמטלטלין.

ת"ש לצבוע לו אדום: הנותן את הצמר שלו לצבע שיצבע לו אותו בצבע אדום, והצבע צבע לו אותם בצבע שחור. רבי מאיר אומר שהצבע משלם לו את דמי הצמר שנתן לו. מדייקת הגמרא שהצבע לא משלם לו את דמי הצמר לאחר הצביעה שהוא יקר יותר, אלא הצבע לוקח את הצמר לעצמו ובעצם הוא מרויח את השבח (כי עכשיו אם יבוא אדם לקנות צמר אדום הוא ימכור לו אותו יותר יקר מסתם צמר).

מוכח שרבי מאיר סובר ששינוי קונה, כי אם שינוי לא קונה הרי הצמר השביח לבעלים ועל הצבע לשלם לבעלים צמר צבוע באדום. ואכן מסיקה הגמרא שרבי מאיר סובר שינוי קונה, ולגבי גזלן קנסו אותו שישלם את השבח, אבל לגבי צבע לא קנסו אותו והוא משלם רק את הצמר.

איכא דאמרי: אין לנו ספק בדעת רבי מאיר, כי רב הפך את השיטות במשנה של 'גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו'. רבי מאיר הוא זה שסובר משלם כשעת הגזילה ו**רבנן** סוברים שבעבדים אומר לו הרי שלך לפניך.

מכיון שרבי מאיר אומר שמשלם כשעת הגזילה מוכח שהוא סובר ששינוי קונה ולכן מחזיר לו אותם כשעת הגזילה (והגנב מפסיד את הכחש שלהם). והסיבה שבברייתא של 'גזל רחל וילדה וגזזה' אמר רבי מאיר שמשלם כעכשיו דהינו גם את השבח, כי קנסו אותו שלא יהנה מהגזילה.

כי קא איבעי לן: אבל הספק שלנו, האם רבי מאיר סובר שקונסים אותו דוקא בגנב במזיד, או אפילו בשוגג. דהיינו קנה בהמה מגזלן ולא ידע שהיא גזולה והיא השביחה, האם יקנסו אותו לשלם את השבח או שמשלם רק כשעת הגזילה.

ת"ש חמישה גובין מן המחוררין: מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (נכסים שכבר נמכרו לאחרים). כי הם דברים שאין להם קצבה והלקוחות לא יכולים להיזהר מהם. (אבל בדבר קצוב כגון הלואה שלווה המוכר, הם יודעים מהו הסיכון שהם לוקחים על עצמם בקניית הקרקע במקרה שהמוכר לא יפרע את ההלוואה).

פירות ושבח פירות: אדם שגזל שדה מחבירו ומכר אותה לאדם אחר, והקונה השקיע בה והשביח אותה וגידל בה פירות. ואז בא הנגזל והוציא את השדה עם הפירות וההשבחה מהקונה. ואז הקונה הולך למוכר (הגזלן) וגובה ממנו את הכסף ששילם על הקרקע, וכן את הכסף שהפסיד מהשבח של הקרקע, וכן את הכסף

שהפסיד מהפירות. הדין הוא שאת הכסף של הקרקע עצמה הוא גובה מנכסים משועבדים, אבל את ההשבחה ואת הפירות הוא גובה רק מבני חורין. והטעם, מכיון שאין להם קצבה לא יכלו הלקוחות להיזהר מהם.

והמקבל עליו לזון את בן אשתו וכת אשתו: מכעלה הקודם. הבן והבת גובים את המזונות רק מנכסים בני חורין, כי למזונות אלו אין קצבה.

וגט חוב: שטר חוב שלא כתוב בו אחריות הנכסים לחוב.

אחריות לאו טעות סופר הוא: נחלקו חכמים ורבי מאיר בשטר חוב שלא כתוב בו 'כל הנכסים אחראים להלוואה', לדעת חכמים זו טעות של הסופר שהשמיט את הפיסקה הזו מהשטר, אבל בכל מקרה הנכסים אחראים להלוואה והמלווה גובה את חובו מנכסים משועבדים (= נכסים שנמכרו לאחר ההלוואה שהם משועבדים לפרעון החוב). ולדעת רבי מאיר אין זו טעות והנכסים לא אחראים להלוואה.

נמצא שהברייתא האומרת ששטר חוב שלא כתוב בו אחריות נכסים לא גובה ממשועבדים, היא כדעת רבי מאיר. ובברייתא הזו כתוב שפירות ושבח פירות גובה רק מבני חורין.

'שבח פירות' היכי דמי: ומהו שבח פירות? כגון שגזל שדה מחבירו וכו' וכמו שביארנו.

דאתא בעל ארעא ושקיל ארעיה ושבחיה: כלומר הסיבה שהקונה תובע מהמוכר את השבח, בגלל שבא בעל הקרקע (הנגזל) ולוקח מהקונה את הקרקע עם השבח.

מאי לאו: לכאורה מדובר בעם הארץ שאין לו מושג האם קרקע נגזלת או לא, דהיינו הוא לא יודע ש'קרקע אינה נגזלת' ולכן הוא קנה את הקרקע הגזולה כי הוא חשב בטעות שהגזלן 'קנה' אותה (בקנין גזילה) והיא שייכת לו. ובכל אופן בעל הקרקע גובה ממנו את השבח. ראייה שאפילו בשוגג קונים את הגזלן להחזיר את השבח לנגזל!

דחיה: אמרי לא בלוקח ת"ח וידע: יתכן שמדובר בקונה תלמיד חכם שידע שקרקע אינה נגזלת, ולכן קונים אותו.

ת"ש לצבוע לו אדום: הנותן את הצמר לצבע שיצבע אותו באדום והוא צבע אותו בשחור. רבי מאיר אומר שהצבע משלם לו את דמי הצמר שנתן לו. מדייקת הגמרא שהצבע לא משלם לו את דמי הצמר לאחר הצביעה שהוא יקר יותר. כי השבח (שהשכיח הצמר לאחר הצביעה) נשאר לגזלן. כנ"ל.

כאן האומן שינה את הצבע בשוגג כי הוא חשב (כמו הרבה אנשים) שמותר לשנות מהבקשה של בעל הבית. ולא קונסים אותו שיפסיד את השבח. מוכח שבשוגג לא קונסים!

*

חוזרים לכרייתא לעיל (בעמ' א) - הגוזל רחל וגזזה פרה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה רבי שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף.

הגמ' מבררת במה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון:

רבי יהודה אומר... מאי בינייהו: במה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון?

אמר רב זביד בשבח שעל גבי גזילה קמיפלגי: הם נחלקו במקרה שגזלה ריקנית, ובביתו היא התעברה או צמח הצמר שעליה, וכשהנגזל תובעו בבית דין עדיין היא מעוברת או שצמרה עליה, שלדעת ר' יהודה 'גזילה חוזרת בעיניה' דהיינו שהיא חוזרת כמו שהיא ושבח העיבור והצמר שייך לנגזל, ולדעת רבי שמעון 'רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף' דהיינו רואים כאילו הגזלן קנה אותה כשהיא ריקנית והוא התחייב לנגזל את דמיה כפי שהייתה בשעה שגזלה, וא"כ שבח העיבור והצמר שייך לגזלן, ועליו לשלם לנגזל את דמי הבהמה כפי שהייתה שווה בשעת הגזילה.

רב פפא אמר: כולם מודים 'בשבח שעל גבי גזילה' שהוא שייך לגזלן, והם נחלקו בדין 'מחצה שלישי ורביעי' (= יבואר מיד), לדעת ר' יהודה שבח העיבור והצמר שייך לנגזל, ולדעת רבי שמעון הגזלן נוטל רק חצי או שלישי או רביעי מהשבח כפי מנהג המדינה, דהיינו שמנהג המדינה לגבי מי שמקבל בהמה להשביחה במשך זמן רב שהוא מקבל מחצה / שלישי / רביעי מהשבח, וכפי המנהג כך יקבל הגזלן.

קושיא: תנן: למדנו במשנתנו - גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה, וכן אם גזל רחל ונטענה אצלו בצמר וגזזה, משלם כשעת הגזילה (= ללא העובר והצמר). ע"כ המשנה. משמע שרק אם ילדה משלם כשעת הגזילה, אבל אם לא ילדה ועדיין היא מעוברת הרי היא חוזרת לנגזל כמות שהיא עם העיבור והצמר.

בשלמא: אמנם לשיטת רב זביד אפשר להעמיד את משנתנו כרבי יהודה הסובר 'גזילה חוזרת בעיניה', דהיינו שהיא חוזרת כמו שהיא ושבח העיבור והצמר שייך לנגזל, אבל לשיטת רב פפא קשה שמשנתנו לא כרבי יהודה ולא כרבי שמעון, שהרי לדעת רבי יהודה בכל מקרה השבח לגזלן ולדעת ר"ש הגזלן נוטל מחצה שלישי ורביע מהשבח. [וכל שכן שאינה כרבי מאיר, שהרי לדעתו אפילו לאחר שילדה הוולד חוזר לנגזל].

תירוץ: אמר לך רב פפא: משנתנו כרבי יהודה, ובאמת גם אם הכהמה לא ילדה משלם כשעת הגזילה ושבח העיבור והצמר שייך לנגזל, ומה שהמשנה אמרה 'ילדה' זה לאו דווקא, אלא אגב שברישא היא דיברה על פרה מעוברת ואמרה שהיא 'ילדה' לכן גם בסיפא היא אמרה 'ילדה'.

*

אמר רב אשי: כשהיינו אצל רב כהנא, הסתפקנו בדעת ר"ש - האם הגזלן נוטל את המחצה שלישי ורביע בדמים או שנוטל זאת מגוף הבהמה?

ופשטנא: ופשטנו את הספק מדברי רב נחמן שאמר בשם שמואל - יש שלשה אנשים שצריכים להחזיר את השבח, אבל הם אינם מחזירים את השבח בעצמו אלא שמים כמה השבח שווה והם משלמים אותו בדמים. ואלו הן:

1. **בכור לפשוט:** בכור נוטל בירושה פי שנים. במקרה שהיו לאב שני בנים, בכור ופשוט (= בן רגיל שאינו בכור), ולאחר שהאב מת לפני שחילקו ביניהם את הנכסים הלך הפשוט והשביח את השדה של האב, הדין הוא שבשעת חלוקת הירושה שאז הבכור נוטל פי שנים בקרקעות עליו להחזיר לאחיו הפשוט חצי של השבח, לפי שאין לו ליטול פי שנים בשבח שהשביח אחיו. הדין הוא שאת החצי של השבח יכול להחזיר לו במעות ולא צריך לתת לו דווקא קרקע בשווי השבח.

2. **בעל חוב ללוקח:** כגון ראובן שלווח כסף משמעון ושיעבד את שדהו לשמעון עבור החוב, ואח"כ מכר ראובן ללוי את השדה המשועבדת, והלך שמעון וגבה את השדה מלוי עבור החוב, הדין הוא שהשבח שהשביח לוי שייך לו ואין שמעון יכול לקחת אותו ממנו, אבל יכול שמעון לשלם לו את השבח בדמים ולא חייב לתת לו חלק בקרקע עבור השבח.

3. **בעל חוב ליתומים:** בעל חוב שלוקח את נכסי היתומים עבור החוב שאביהם היה חייב לו, לא יכול לקחת את השבח שהשביחו הנכסים לאחר מיתת האב, אלא שמים כמה הנכסים השביחו ויכול לשלם ליתומים מעות עבור השבח, ולא חייב לשלם להם בנכסים.

על פי זה הם פשטו הספק, שגם גזלן לא חייב להחזיר את השבח בעצמו אלא יכול לשלם לנגזל דמים עבור השבח.